

**Roberto Salinas Price: HOMEROVA SLEPA PUBLIKA, Tanjug,
Beograd, 1985.**

Prenaglo je naša javnost bila u ljetu 1985. obasuta, a slobodno se može reći i zatrpana, vijestima o novom prijedlogu za ubicaciju Troje i trojanskog rata. Iskra je buknula u dalekom Meksiku, ali su se domaći javni mediji potrudili da se ona vrlo brzo prenese i na ovaj teren. Strasti su se razbuktale do užarenja — s razlogom, jer je hipoteza autora uprla prstom u jedno skromno hercegovačko selo, u Gabelu.

Uzalud su arheolozi i filolozi opominjali da za takvo tvrđenje ne postoji realna osnova. Domaćim je stručnjacima zamjeravano da su »spavali« i da nepravedno čuvaju monopol svog »jalovog akademizma«. Sve je to bilo izgovarano u vrijeme kada još nisu bili objavljeni »argumenti« R. S. Pricea i kada su kao jedini izvor informacija služili novinarski članci iz Meksika.

No, ne lezi vraže! Netko se potrudio da istoga toga gospodina Pricea dovede na lice mjesta, u Gabelu, i da mu podmetne mikrofon. Tako se autor nove Troje otkrio kao posvemašnja neznalica. Da li je bilo uputno upriličiti Priceu onakav doček i onakav publicitet prije nego je otvorio sve svoje karte, kada je postalo sasvim jasno u čemu se sastoje njegovi argumenti. Tako je taj posjet ispao kao promašena investicija, kao blago bačeno u vodu. Novčana sredstva što su bila utrošena na predstavu u Gabeli mogla su se korisno uložiti na drugoj strani — za popravak mjesne škole, možda neko solidnije arheološko istraživanje, ili za popravak nekog spomenika kulture. Sretna je okolnost da nitko u svijetu nije ozbiljno shvatio Meksikančeve priče, pa je tako sramota ostala u našoj vlastitoj kući.

Bilo bi poželjno da se nekom širom studijom raspravi ovaj problem jer se čini da su dvoumice ponegdje još uvijek prisutne.

Između mnogih pitanja koja nam se nameću, prvo bi bilo da li je postojao trojanski rat onakav kako je opisan u Ilijadi. Odgovor je kratak: nije postojao. Učešće bogova u njemu je izvan realnosti. To je, možda, samo poetska simbolika. Nerealan je broj Ahejaca i njihovih brodova, a da ne govorimo o trajanju opsade. Pa, tko bi deset ili dvadeset godina hranio toliku vojsku daleko od domovine! Plod fantazije je i Ahilejeva neranjivost izuzev pete, pa naivna priča o konju, o Laokoonu, Kasandri i drugim fantastičnim zgodama i nezgodama.

Sto, dakle, preostaje, ako Homerovu eposu oduzmemo elemente koji se ne mogu prihvatiti kao realni? Preostaje opis jednog kretske-mikenskog utvrđenog grada u kasno doba te kulture, prije nego će ona biti uništena od divljih napadača koje tradicija naziva Doranima. U arheologiji se to naziva kasnim bronzanim dobom u Maloj Aziji, odnosno kasnim minojskim dobom na Kreti. Na to upućuju opisi oružja i uporabnih predmeta, običaj sahranjivanja mrtvaca, te — konačno — imena ličnosti kao što su Agamemnon, Nestor i drugi, za koje se zna kada su živjeli i gdje su vladali (Pilos, Mikena i drugdje). Čudnovato je da je u Ilijadi po završetku rata izostao opis razdiobe plijena i svečani povratak kućama. Umjesto toga doznajemo (iz drugih djela) da je Agamemnona varala žena Klitemnestra sa Aigistom, zbog čega je ubio sin Orest. Odisej luta mnogo godina po moru, pa u posljednji čas spasava čast svoje žene Penelope. Trojanac Eneja bježi iz goruće Troje, pa se iskrcava u Italiji (Enejida) i postaje rođočelnik rimske dinastije Julijevaca. A što je sa drugima? Izvori o tome šute.

Upravo u doba koje je u Ilijadi opjevano kao trojanski rat u Grčku je — već je rečeno — provalio divlji narod Dorana, uništio zemlju, opljačkao i razorio slavne gradove, rasturio njihovo stanovništvo. Grčka je nakon te invazije zapala u tamu ravnu srednjem vijeku u Evropi. Ta tama je ondje potrajala punih 500 godina. Ahejci (ili Danajci), kako su se u starije doba zvali Grci, tek će se u odmaklom VIII stoljeću povratiti svijesti, pa će uzeti ime Heleni, dok će ih u II stoljeću Rimljani nazvati Grcima, i kao takve ih nama predstaviti; sasvim pogrešno, jer Graeci su bili jedno maleno i beznačajno pleme na obali Jonskog mora.

Kažu da je u doba ponovnog buđenja grčke svijesti u drugoj polovici VIII stoljeća živio i Homer, Jonjanin po plemenskoj i jezičnoj pripadnosti, a ako je tada zaista živio, odakle mu tako precizno poznavanje kulturnih prilika u vremenu koje je bilo pola milenija starije od njegovog. On nije bio školovani arheolog, a to nas dovodi na pomisao da je morao postojati neki uzorak, neki stari tekst, epos ili više epova, prema kojima je mogao prepjevati onu Ilijadu koja je do nas doprla kao njegovo djelo. Postojanje takvih epova bilo je psihološki opravdano: uništavanje i ponižavanje što ga je prouzročila invazija Dorana Grci su morali na neki način eradirati iz svoje podsvijesti, trebalo ga je zataškati

nekom velikom imaginarnom pobjedom, negdje daleko u svijetu, preko mora. Tako je od nečijih eventualnih čarkanja oko Troje na Helespontu ispredana veličanstvena Ilijada, sjajne pobjede, uništavanje neprijatelja i herojska djela uz pomoć bogova, makar je Price je naslutio neku takvu zakulisnu propasti. Roberto Salinas iz Ilijade suviše bukvalno shvatio, pa se zato našao u čorsokaku želja da na licu mjesta potraži Prijamov megaron, talamose njegovih sinova ili hram Atene. To ga je otkrilo kao neuka čovjeka, jer samo posvećena mjesta u kraljevskim rezidencijama. O nekom hramu Atene u Troji onoga doba ne može se govoriti, jer je to interpolacija iz Homerova vremena.

Homer — ako je i postojao — nije mogao izmisliti Ilijadu, nego tek preraditi neke stare junačke pjesme u novo ruho i novu cjelinu, prilagođenu arhaiskom dobu Grčke. Po tome nas izvanredno podsjeća na Vuka Karadžića i njegov rad na sakupljanju narodnih pjesama, kosovski ciklus i na Kraljevića Marka. Velike nacionalne tragedije prenose se ponekad mlađim naraštajima predjevene u junaštvo i pobjede. Čežnje i želje prikazuju se kao stvarnost. Tako preko Vuka Karadžića možemo lakše shvatiti i Homera. Priznajemo, zato, njegovu ličnost kao realnost, ali ni u kom slučaju kao čovjeka koji je iz svog srca sastavio veliki epos.

Da li se navodi iz Ilijade mogu aplicirati na Gabelu tako da bismo s razlogom ondje mogli potražiti Troju?

Geografski odnosi na donjoj Neretvi vrlo su slični prilikama oko Hisarlika na Helespontu (Hisarlik, turc. = Gradina, Gradište). U to ne bi trebalo sumnjati. No, svi narodi staroga svijeta, Perzijanci, Makedonci, Grci i Rimljani, smatrali su arheološke ostatke na Hisarliku autentičnim ostacima starog Iliona. Onamo su navraćali njihovi vladari i drugi ljudi da bi prinijeli žrtve trojanskim junacima. U helenističko doba, možda čak u rimsko, ondje je sagrađen hram posvećen Ateni — da bi se tako ostvario navod iz Homerova djela.

No, neki se opisi iz Ilijade ne uklapaju u prilike oko Gabele. Stara Troja nalazila se u dolini, u polju; oko nje postoji opkop u koji su jednom prilikom bili satjerani trojanski vojnici. Gabela stoji isuviše visoko na kamenoj stijeni i bila je još u XVII stoljeću sa tri strane optočena vodama Neretve. Trojanci ne gledaju na Ahejce s brijega, nego se penju na zidove utvrda da bi ih promatrali. Ahilej se osvećuje Hektoru tako što njegovo tijelo veže za kola, pa vozi oko grada, a to bi u prilikama oko Gabele bilo nemoguće jer se naselje prema zapadu sedlom veže za ostale bregove. Skamandar je bio plitka rijeka, a starom Neretvom plovile su morske lađe i dalje od Gabele. R. S. Price je sve to prevideo, što mu ne smijemo zamjeriti jer je čovjek iz daleka svijeta, a osim toga ne bi imalo smisla da skače sebi u vlastita usta.

Na tlu Gabele nema arheoloških objekata koji bi govorili o prisustvu ljudi sa kretsko-mikenskom kulturom. Samo čovjek iz daleka svijeta, a k tome jednostrano obrazovan, bio je u stanju da dio naše javnosti obmane svojim »epohalnim otkrićima« — kako su to neki nastojali prikazati. Na nama je sada da ovaj slučaj što prije zaboravimo, po onoj narodnoj uzrečici: »Bilo i ne povratilo se!«

Dr Đuro Basler